

Gènere i criminologia

Codi: 100453
Crèdits: 6

Titulació	Típus	Curs	Semestre
2500257 Criminologia	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Encarnación Bodelón González
Correu electrònic: Encarna.Bodelon@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Es molt recomanable cursat alguna assignatura amb continguts en temes de gènere

Objectius

Objectius

a) Objectius generals d'aprenentatge de coneixements:

L'objectiu d'aquesta assignatura és el d'analitzar els processos a través dels quals es construeixen les relacions de gènere en l'àmbit del sistema de justícia penal. Els objectius són variats: es tracta, en primer lloc, d'assenyalar com el coneixement criminològic reproduceix i genera estructures de subalternitat cap a les dones, a través de l'estudi de les escoles tradicionals de pensament criminològic i de les noves teories de criminologia i gènere; en segon lloc, comprendre els mecanismes d'exclusió de gènere que utilitza el sistema penal, que augmenten la selectivitat que li és pròpia i generen una nova exclusió (així en el cas de les presons de dones). En tercer lloc, la perspectiva de gènere aborda com es planteja la resolució de determinats problemes socials que afecten especialment a les dones.

b) Objectius relacionats amb el desenvolupament d'habilitats:

Amb aquesta assignatura es pretén dotar a les i els estudiants d'una nova perspectiva crítica, la perspectiva de gènere, per a l'estudi del sistema penal i de les seves instàncies d'aplicació. Un cop descoberta i apresada l'epistemologia de gènere, aquesta serveix com un nou prisma des d'on mirar els objectes d'estudi, les Teories i pràctiques desenvolupades.

c) Objectius centrats en l'aprenentatge de valors:

Aquesta assignatura contribuirà a l'aprenentatge de valors no sexistes i de respecte a la diversitat de gènere. Tot això aprofundirà en el desenvolupament de la cultura dels drets humans.

Competències

- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los, de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Fer la intervenció criminològica sobre la base dels valors de la pacificació, la integració social i la prevenció de nous conflictes.
- Redactar un treball acadèmic.
- Reflexionar sobre els fonaments de la criminologia (teòrics, empírics i eticopolítics) i plantejar aquesta dimensió en les anàlisis i les propostes.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

- Tenir capacitat d'anàlisi i síntesi.
- Transmetre oralment les idees a una audiència.
- Treballar de manera autònoma.
- Treballar en equip i en xarxa.
- Utilitzar les tècniques d'avaluació del risc i les necessitats criminògenes d'una persona per determinar la proposta d'intervenció.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar intervencions criminològiques centrades en els criteris de pau, integració i prevenció social.
2. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los, de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
3. Fer propostes d'intervenció criminològica basades en una avaluació i un estudi de necessitats eficaços.
4. Redactar un treball acadèmic.
5. Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
6. Tenir capacitat d'anàlisi i síntesi.
7. Transmetre oralment les idees a una audiència.
8. Treballar de manera autònoma.
9. Treballar en equip i en xarxa.
10. Utilitzar el coneixement científic en l'anàlisi i la resolució de situacions de criminalitat.

Continguts

Programa de l'assignatura "Gènere i criminologia"

1. L'androcentrisme en la criminologia i en anàlisi de la delinqüència femenina
  - 1.1. Sexisme i dret penal.
  - 1.2. Sexisme en el pensament al voltant de la qüestió criminal.
  - 1.3. Anàlisi i estereotips sobre la delinqüència femenina.
2. La criminalització de les dones: dones a la presó
  - 2.1 Perspectiva històrica de les presons de dones
  - 2.2. Característiques dels empresonaments femenins.
3. Problemes contemporanis dels empresonaments femenins.
  - 3.1. Dones migrants / estrangeres preses
  - 3.2. Maternitats i presó
  - 3.3. La reinserció de les dones preses.
4. Treball sexual, prostitució i tracta.
  - 4.1. Els debats feministes sobre prostitució i treball sexual. Propostes abolicionistes i pro-drets.
  - 4.2. La regulació jurídica de la prostitució. Models prohibicionistes, abolicionistes i reglamentistes.
  - 4.3. Les polítiques públiques sobre tracta de dones i els mecanismes de protecció.
5. El control sobre el cos de les dones: el delictes d'avortament
  - 5.1. Reivindicacions feministes de l'avortament. Diferents visions del paper de l'Estat

- 5.2. Posibles sistemes legals: el sistema d'indicacions. Debat bioètic
- 5.3. El control simbòlic de la reproducció
- 6. L'assetjament sexual i la violència sexual contra les dones.
  - 6.1. Definició d'assetjament sexual i violència sexual.
  - 6.2. Estratègies jurídiques i socials de intervencions en casos d'assetjament sexual.
  - 6.3. Violència sexualitat en els conflictes armats
- 7. La seguretat en clau de gènere.
  - 7.1. Sexisme en la conceptualització de la seguretat.
  - 7.2. Guies i planificació de seguretat amb perspectiva de gènere
- 8. Processos específics de criminalització femenina.
  - 8.1. Dones menors i delicte
  - 8.2. Dones i drogues.
- 9. Eines per al desenvolupament dels drets de les dones enfront dels sistemes penals.
  - 9.1. Els moviments de dones: epistemologies.
  - 9.2. Els drets humans en clau de gènere i el paper de la justícia penal

Metodologia

El curs es desenvoluparà a partir del comentari de lectures i de les exposicions de les recerques de l'alumnat.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classe teòrica	22,5	0,9	1, 2, 3, 10
Tipus: Supervisades			
Actiivtats d'avaluació	5	0,2	1, 4, 6, 8, 10
Seminari	22,5	0,9	2, 5, 6, 7, 9
Tipus: Autònomes			
Treball en grup	50	2	1, 5, 6, 7, 9
Treballs individuals	50	2	3, 4, 8

Avaluació

Avaluació

El model d'avaluació es continuada. El professorat valorarà la participació i els treballs grupals i individuals, tornarà corregits els materials amb propostes de millora. Els treball individuals són 2. En el seminari s'avaluaran la participació i els treballs grupals.

1. Condicions per a ser avaluat

Assistència d'un 100% a les classes i Participar activament en les classes, així com confeccionar els treballs individuals.

2. Requisits per a superar l'assignatura

Cal tenir un nota mínima de 5 en cadascuna de les tipologies d'activitats que conformen l'avaluació.

3. Recuperacions

Si un/a alumne no supera alguna de les activitats tindrà una possibilitat de recuperar. La recuperació del treball de grup i la participació es farà durant les setmanes lectives. El treball individual durant les setmanes de recuperació

4, Conductes fraudulentas

Copiar als examens i plagiar els treballs compirta un 0 en l'assignatura i la perdua del dret a la re-avaluació

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Comentaris i participació en l'aula	30%	0	0	1, 2, 5, 10
Treball en grup	20%	0	0	3, 5, 7, 9, 10
Treballs individuals	50%	0	0	1, 3, 4, 6, 8

Bibliografia

Lectures Obligatòries

1. Maqueda, María Luisa, (2013) El peso del género y otras identidades culturales en la criminalización de las mujeres, en: Laurenzo, P, *Diversidad Cultural, género y derecho*, Valencia: Tirant lo Blanc, p. 571-604
2. Almeda, Elisabet, (2005), Pasado y presente de las cárceles femeninas, *Sociológica*, n. 6, p. 75-106
3. Roig, Aura, (2013). L'estigmatització de les dones consumidores d'heroïna, *Revista Crítica Penal y Poder*, nº 24, p. 103-131.
4. Heim, Daniela (2012): Más allá del disenso, los derechos humanos de las mujeres en contextos de prostitución, en *Derechos y Libertades*, num.26, p. 297-327.
5. Carlen, Pat (2012), Women's Imprisonment, *Revista Crítica penal y poder*, no 3, p. 148-157.
6. Juliano, Dolores (2009), Delito y pecado: la transgresión en femenino, *Política y sociedad*, Vol. 46, Nº 1-2, p. 79-95
7. Navarro, Carmen, (2018), *El encarcelamiento femenino*, Barcelona: Atelier, p. 69-103

ALTRES LECTURES

AA.VV., (2011). *Análisis socio-jurídico de la trata con fines de explotación forzada*, Informe DESC. Barcelona: GENERA, ANTÍGONA.

- Almeda, Elisabet (2003), *Mujeres encarceladas*. Barcelona: Ariel.
- Almeda, Elisabet, (2005), Pasado y presente de las cárceles femeninas, *Sociológica*, n. 6, pp. 75-106
- Almeda, Elisabet y Encarna Bodelón (2007), *Mujeres y Castigo: un enfoque socio-jurídico y de género*. Madrid: Dykinson,
- Arella, Celeste, Fernández Bessa, Cristina, Nicolás Iazo, Gemma, Vartabedian, Julieta, (2007), *Los pasos(in)visibles de la prostitución. Estigma, persecución y vulneración de derechos de las trabajadoras sexuales en Barcelona*. Barcelona: Virus.
- Barcons Campmajó, Maria (2016), Legislación y políticas públicas sobre matrimonios forzados en el Estado español, en La Barbera, MariaCaterina y Cruells López, Marta (coords.): *Igualdad de género y no discriminación en España: evolución, problemas y perspectivas*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Ministerio de la Presidencia, pp. 425-451.
- Barrère, Mª Ángeles (Maggy); Bodelón, Encarna; Gala, Carolina; Gil, Juana María; Morondo, Dolores; Rubio, Ana (2013): *Assetjament sexual i assetjament per raó de sexe: actuació de les administracions públiques i de les empreses*, Madrid: Consejo General del Poder Judicial (C.G.P.J.).
- Barañí, Equipo (2000), *Mujeres gitanas y Sistema Penal Informe Barañí*. Madrid: Iniciativa DAPHNE de la Comisión Europea.
- Bodelón, Encarna, (2009), Los mujeres y las nuevas legislaciones sobre sus derechos: el caso del derecho a la seguridad, *Revista Catalana de seguridad pública*, n° 20, pp. 73-85.
- Bodelón, Encarna (ed), (2012), *Violencia de género y los sistemas penales*. Buenos Aires: Editorial Didot.
- Bodelón, Encarna; Marcela del Pilar Aedo Rivera, (2015). Las niñas en el sistema de justicia penal", *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, 49, 219-236.
- Bodelón, Encarna y Gala, Carolina (2014), Teoría y práctica de los protocolos frente al acoso sexual, *Nueva revista española de derecho del trabajo*, n° 162, marzo 2014, pp.95-124.
- Carlen, Pat (ed.) (2002), *Women and Punishment. The struggle for justice*. Devon, Oregon: Willan Publishing.
- Chejter, Silvia, (1990), *La voz tutelada. Violación y voyerismo*, Buenos Aires: Biblioteca de Cecym.
- Heidennsohn, Frances, Gelsthorpe, Loraine, (2007). *Gender and crime*. In Mike Maguire, Rod Morgan, and Robert Reiner (Eds.), *The Oxford handbook of criminology* (4th ed., pp. 381-420). Oxford: Oxford University Press.
- Heim, Daniela, (2011), Autonomía de las mujeres y derecho a la salud sexual y reproductiva. Notas sobre la nueva regulación del aborto en España, en *Revista de Derecho Penal y Procesal Penal*, , pp.800-805.
- Heim, Daniela (2012), Más allá del disenso, los derechos humanos de las mujeres en contextos de prostitución, en: *Derechos y Libertades*, Número 26, Época 2.
- Hester Marianne (2015), Reflections on criminal (in)justice in cases of rape, *Papers from the British Criminology Conference*, Vol. 15: 26-42
- Igareda, Noelia, Encarna Bodelón, (2014), Las violencias sexuales en las universidades: cuando lo que no se denuncia no existe, *Revista Española de Investigación Criminológica*, 12.
- Juliano, Dolores (2002), *La Prostitución: el espejo oscuro*. Barcelona: Icaria, Institut Català d'Antropologia.
- Juliano, Dolores (2012), *Presunción de inocencia*. Riesgo, delito y pecado en femenino. Donostia: Gakoa
- Laurenzo, Patricia, Maqueda, Maria Luisa y Rubio, Ana (2008), *Género, violencia y derecho*. Valencia: Tirantlo Blanch.

- Lagarde, Marcela (1990), *Los cautiverios de las mujeres*. Madrid: Editorial Horas y horas.
- López Precioso, Magdalena y Ruth Mestre Mestre (2006), *Trabajo sexual. Reconocer derechos*. Valencia: La Burbuja.
- Maqueda Abreu, María Luisa (2014), *Razones y sinrazones para una criminología feminista*. Madrid: Dykinson.
- Moreyra, María Julia (2007), *Conflictos armados y violencia sexual contra las mujeres*. Buenos Aires: Editores del Puerto.
- Maqueda Abreu, María Luisa (2009), *Prostitución, feminismos y derecho penal*. Granada: Comares.
- Naffine, Ngaire, (1997). *Feminism and criminology*. St. Leonards: Allen and Unwin.
- Nicolas Lazo, Gemma y Bodelón González, Encarna (eds.) (2009), *Género y dominación. Críticas feministas del derecho y el poder*. Barcelona: Anthropos.
- Olmo, del. Rosa, (1998), *Criminalidad y criminalización de la mujer en la región andina*. Caracas: Nueva Sociedad.
- Pitch, Tamar, (2003), *Un derecho para dos. La construcción jurídica de género, sexo y sexualidad*. Barcelona: Trotta. Trad. C. García Pascual.
- Ribas, Natalia, Almeda, Elisabet, Bodelón, Encarna, (2005), *Rastreado lo invisible. Mujeres extranjeras en las cárceles*. Barcelona: Anthropos,
- Rodríguez, Ricardo, Bodelón, Encarna, (2011), *No es no. Las violencias machistas contra las mujeres*. Barcelona: Servei de Publicacions. UAB.
- Rubio, Ana (2008), La teoría abolicionista de la prostitución desde una perspectiva feminista. Prostitución y política, en: *Género, violencia y derecho*. Valencia: Tirant lo Blanch, pp. 251-272.
- Smart, Carol, (1995), *Law, Crime and Sexuality. Essays in Feminism*. London: Sage.
- Stanko, Elisabeth, (2009), "¿Se puede reducir el miedo a la delincuencia que tienen las mujeres?", *Revista Catalana de seguridad pública*, nº 20, pp. 47-6
- Toledo, Patsili, (2014), *Feminicidio*. Buenos Aires. Ediciones Didot.
- Toledo, Patsilí. Bodelón, Encarna, Tur, Neus, Martínez, Jimena, (2016), *Marc jurídic internacional, estatal i autonòmic de les violències sexuals (matrimonis forçats, mutilacions genitals femenines, tràfic d'essers humans amb finalitat d'explotació sexual, assetjament i agressions sexuals)*. Barcelona, Institut Català de les dones. (http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_abordatge_violenciessexuals_2.pdf)